

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра германської філології

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

Спеціальність (напрямок підготовки) 6.020303 «Філологія»

Інтегровані уроки: іноземна мова та світова література

Допущено до захисту «__» _____ 2019 р.

Зав. каф. германської філології _____ канд. філол. наук, проф. Кобякова І. К.

Виконала:

студ. групи ПР-54

Великодна Алла Ігорівна

Науковий керівник:

викладач

Назаренко Олена В'ячеславівна

Суми 2019

ЗМІСТ

ЗМІСТ	2
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕГРОВАНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ	5
1.1 Сутність поняття “інтегрований урок” та його функції	5
1.1.1 Форми інтегрованого навчання.....	7
1.1.2 Застосування міжпредметних зв’язків як основи інтегрованого навчання.....	9
1.2 Інтеграція зарубіжної літератури у процес вивчення англійської мови	11
РОЗДІЛ 2 РЕАЛІЗАЦІЯ МІЖПРЕДМЕТНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ У НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	13
2.1 Підбір тем інтегрованих уроків з урахуванням особливостей навчального плану.....	13
2.2 Особливості роботи з художніми творами на уроках англійської мови у середніх класах.....	15
2.2.1 Урок позакласного читання як спосіб розвитку творчих здібностей учня	18
2.2.2 Інсценізація літературних творів у рамках міжпредметної інтеграції на уроках англійської мови	23
ВИСНОВКИ	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	29
ДОДАТОК А	34
ДОДАТОК Б.....	35
ДОДАТОК В.....	36
ДОДАТОК Г	37

ВСТУП

Одним із основних завдань вчителя сучасної української школи є пошук креативних та творчих рішень, які зможуть суттєво підвищити якість освіти, сприяти розвитку творчих навичок та швидкому закріпленню навчального матеріалу учнями. В рамках сучасної системи освіти основний акцент зроблено на тому, щоб випускник школи мав сформований світогляд, був інтелектуально розвиненою особистістю та умів мислити глобально: саме ці вимоги є невід'ємними для будь-якого напрямку професійної діяльності, який оберє для себе випускник.

Стандартне подання матеріалу без використання міжпредметних зв'язків є основною причиною фрагментарного, неправильного сприйняття дійсності. Людина втрачає здатність застосовувати отримані теоретичні знання на практиці, співвідносити їх з реальним життям. Грамотне застосування вчителем інтегрованих уроків в рамках навчального процесу допоможе покращити пізнавальну діяльність та активність учнів.

Велика кількість вчених займалася дослідженням цього специфічного аспекту педагогічної діяльності. Серед них можна таких науковців, як А. С. Беляєва, С. У. Гончаренко, В. Р. Ільченко, Л. А. Куліченко, М. М. Фіцула, Л. І. Ткаченко, Л. А. Маримонська Diane Larsen-Freeman, Jianying Miao, Teresa Cremin, Joan Swann, Tobias Dörfler, Maximilian Pfof and Cordula Artelt.

Актуальність теми дослідження продиктована недостатньою розробленістю питання навчальної інтеграції на сучасному етапі, що представляє значний потенціал для діяльності сучасних методистів, педагогів та науковців. Особливо важливим є факт використання знань з однієї навчальної дисципліни в рамках іншої і, як результат, посилення розумової та творчої діяльності учнів. При правильній організації навчального процесу це може стати значним проривом на шляху до якісного підвищення рівня знань школярів.

Об'єктом дослідження є інтеграція уроків англійської мови та світової літератури.

Предметом виступає методика використання інтегрованих уроків англійської мови та світової літератури.

Метою роботи є опис, аналіз та розширення існуючої системи методів навчання, що використовуються в рамках інтегрованих уроків іноземної мови та світової літератури. У світлі поставленої мети було окреслено ряд дослідницьких **завдань**:

- 1) розглянути основні теоретичні положення в рамках поняття міжпредметної інтеграції;
- 2) виявити особливості функціонування різних форм інтегрованого навчання;
- 3) визначити роль міжпредметних зв'язків у навчальному процесі загальноосвітньої школи;
- 4) розробити ряд практичних вправ та методичних рекомендацій, пов'язаних із реалізацією міжпредметної інтеграції світової літератури у навчання англійської мови.

Аналіз матеріалу проводився на основі комплексу **методів** дослідження: описовий метод, метод наукового спостереження, метод порівняння, метод пробного навчання, метод абстрагування, метод словникової дефініції.

Практичне значення поданого дослідження визначається можливістю використання його результатів та матеріалів під час підготовки уроків англійської мови, зокрема і для учнів середніх класів, а також при проведенні занять та семінарів з таких дисциплін, як «Методика викладання іноземної мови» та «Педагогіка».

Результати дослідження представлено у фаховій статті “Extracurricular reading as a tool of development of pupils’ creative abilities”.

Структура роботи: Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних, лексикографічних та ілюстративних джерел. Загальний об'єм роботи (без додатків) складає 33 сторінки. Список використаних джерел включає 40 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕГРОВАНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

1.1 Сутність поняття “інтегрований урок” та його функції

Інтегрованим уроком називають такий вид організації навчальної діяльності, за якого учні одночасно отримують комплексні знання з декількох дисциплін (взаємопов'язаних або навіть таких, які належать до різних сфер знань) [29]. Інтегрований урок може організовуватися по-різному, але його провідною ознакою завжди залишається домінуюча позиція основної дисципліни, яка і являється у цьому випадку інтегратором, а також наявність одної чи декількох побічних дисциплін. Вони використовуються з метою поглиблення і уточнення знань, отримуваних на основі матеріалу основної дисципліни.

В рамках інтегрованого уроку поєднуватися між собою можуть різнопланові навчальні дисципліни. Вчені виокремлюють два основні види міжпредметної інтеграції [3, с.5]:

1. Повна інтеграція – навчальні дисципліни об'єднуються цілісно, породжуючи нові синтезовані предмети, наприклад, ОБЖ чи світова художня культура.

2. Часткова інтеграція – в процесі синтезу декількох навчальних дисциплін використовуються окремі методи чи складові. Таким чином, можна інтегрувати зміст декількох дисциплін, але зберегти методи навчання, характерні для домінуючого навчального предмету.

Проведення інтегрованих уроків не є часто використовуваною практикою серед вчителів-предметників. Серед випадків, які потребують синтезу навчального матеріалу з різних дисциплін, виокремлюють наступні [1, с.56]:

- якщо опрацьований матеріал дублюється в підручниках з дисциплін, які розглядаються;
- якщо вчитель обмежений часом, який виділяється навчальною програмою, для вивчення поданої теми;

- під час вивчення загальнонаукових категорій, які розглядаються в межах декількох навчальних дисциплін (час, довжина, розвиток і т. д.), а також узагальнених аспектів та принципів діяльності людини;
- якщо вчитель поставив за мету продемонструвати учням певне поняття або явище у більш комплексному обсязі, виходячи за рамки своєї наукової дисципліни.

Передбачити усі причини мотивації учителя для використання методики інтегрованих уроків практично неможливо, але у будь-якому випадку, якщо вчитель прагне провести інтегрований урок, йому потрібно звернутися за допомогою до вчителя-предметника, з навчальною дисципліною котрого передбачається інтеграція [5, с.12]. Лише у випадку двосторонньої зацікавленості та наполегливої праці можна досягти набагато кращого результату, ніж при проведенні окремих тематичних уроків.

Відправним пунктом при створенні інтегрованого уроку є правильна побудова взаємодії двох педагогів. Вони повинні визначити порядок та послідовність своїх дій, а також визначитися із використовуваними методами подачі матеріалу для вивчення. При цьому взаємодія вчителів може будуватися абсолютно різними способами. Педагоги можуть обрати технологію паритету, коли кожен із них робить абсолютно рівноцінний вклад в інтегрований урок, але в рамках загальноосвітніх шкіл на практиці це зустрічається рідко [2, с.172]. Вчителі також можуть розділити між собою роль ведучого та консультанта або ж обрати принцип, коли увесь урок викладає один учитель, а інший присутній на цьому занятті у якості гостя або активного спостерігача.

Для успішної інтеграції потрібно правильно поєднати між собою велику кількість компонентів навчального процесу, що носить саме по собі творчий характер. Учитель повинен для початку визначити мотиви та головні цілі проведення інтегрованого уроку, зміст інтеграції (які саме матеріали будуть використовуватися впродовж уроку), форму інтеграції, а також основні методи та прийоми, якими він буде керуватися при проведенні такого уроку.

Варто наголосити, що провести інтегрований урок педагог може і самотійно, без участі іншого вчителя-предметника, але це потребує глибоких та ґрунтовних знань з обох дисциплін. На сьогоднішній день саме така практика стає нормою та все частіше використовується у загальноосвітніх школах.

1.1.1 Форми інтегрованого навчання

Інтегрований урок будується переважно на синтезі інформації із різних сфер навчання. За рахунок цього при опрацюванні школярами нового матеріалу стимулюється їхня аналітична діяльність.

Учні тренуються не лише зазубрювати теоретичний матеріал, але і вміти ним користуватися, переносити з однієї галузі навчання в іншу[4, с.69]. Це допомагає розвитку системності у підході до навчальної діяльності та формуванню вміння цілісно сприймати дійсність.

Побудова інтегрованого уроку може відрізнитися в залежності від теми уроку, галузі навчання і т. д. Існують такі форми інтегрованих уроків за їхнім змістом [8, с.253]:

1. Амальгамований – це тип уроку, коли основна увага дітей повертається до того, як вирішити ту чи іншу проблему на основі свого життєвого досвіду. Такі уроки також називають проектними, адже задача вчителя полягає в тому, щоб розглянути поставлене питання з різних точок зору, почути від учнів усі за і проти, організувати конструктивну дискусію.

2. Координований – це тип уроку, в рамках якого вчитель розглядає проблематику фрагментарно, не намагаючись сформувати цілісне світосприйняття. Знання в рамках одного предмета базуються на попередньо отриманих знаннях з іншої навчальної дисципліни.

3. Комбінований – це тип уроку, в рамках якого вчитель використовує свій предмет як домінуючу область, навколо якої відбувається злиття декількох навчальних дисциплін в одну. Це допомагає розглядати досліджувану проблему з різних точок зору, але без використання життєвого досвіду. Цей тип інтегрованого уроку є своєрідним синтезом двох попередніх видів.

При формуванні плану-конспекту інтегрованого уроку дуже важливо, щоб вчитель врахував цілий ряд структурних особливостей [7, с.99]:

- матеріал уроку повинен бути чітким та компактним, щоб не перенавантажити учня зайвою інформацією;
- повинна простежуватися логічна взаємодія між матеріалом із тих навчальних галузей, які вчитель вирішив об'єднати в рамках уроку;
- навчальний матеріал повинен бути максимально інформативним та цікавим.

Має сенс проводити в формі інтегрованих уроків узагальнюючі заняття, коли учитель хоче розкрити певні важливі проблеми в рамках декількох навчальних дисциплін, хоча останнім часом серед вчителів практикується використання цього виду уроку на будь-якому етапі вивчення навчального матеріалу.

Говорячи про урок формування нових знань, можна застосувати такі його форми в рамках необхідної інтеграції [11, с.110]:

- урок-подорож/екскурсія;
- мультимедіа-урок;
- урок-дослідження.

Використовуючи такі форми проведення заняття, вчитель отримує максимальні можливості для зацікавленості учнів, розкриття їхнього творчого потенціалу, а також комплексного розвитку.

Якщо метою уроку є набуття нових вмінь та навичок, то можна побудувати його структуру наступним чином [11, с.112]:

- урок-гра (рольова або ділова);
- урок-практикум;
- комбіноване заняття.

Це допоможе сформуванню певних умінь, які передбачаються навчальною програмою. Варто також розглянути такий тип заняття, як урок повторення вивченого матеріалу [11, с.113]. Для того щоб учні максимально закріпили поданий матеріал, підійдуть наступні форми проведення заняття:

- урок-гра;
- театралізований урок;
- завершальна екскурсія;
- заняття-аналіз контрольних робіт;
- заняття-бесіда.

Завдяки використанню таких форм навчання вдається систематизувати отримані знання та поглибити їх до необхідного рівня. Їх найчастіше проводять при вивченні об'ємних тематичних блоків або в кінці четверті/семестру. Кожна з форм інтегрованого уроку має свої особливості та мотиви використання. В якості їхньої спільної риси можна виокремити ефективність розподілу часу, виділеного на опрацювання та засвоєння навчального матеріалу, а також стимулювання глобального мислення замість замкнутого та вузькоспеціалізованого.

1.1.2 Застосування міжпредметних зв'язків як основи інтегрованого навчання

Широкому використанню міжпредметних зв'язків у рамках проведення уроків іноземної мови сприяє високий рівень розвитку науки, а також глобальна інтеграція загальноекономічних, природничих та соціальних наук. Головним завданням сучасної школи стає розвиток особистості, яка має цілісне уявлення світу та глобальне мислення, яке не розчленоване на вузькі окремі дисципліни [16, с.34]. Негативною особливістю предметної фрагментарності стає те, що учень не може застосувати отримані знання поза межами навчальної дисципліни, тоді як сучасне суспільство прагне до всебічного розвитку та інтегрованості.

При урахуванні цих тенденцій на уроках вивчення іноземної мови вчитель не лише суттєво поліпшує рівень знань учнів, але і закладає основу для розвитку всебічно освіченої особистості, яка у майбутньому зможе отримувати знання самостійно, а також успішно застосовувати їх у своїй професійній діяльності. Якщо вчитель орієнтується при подачі матеріалу саме на міжпредметні зв'язки, то це допомагає йому стерти чітке розмежування між теоретичними засадами

вивчення мови та практичним її використанням [14, с.185]. Також це допомагає показати учням можливість використання іноземної мови у повному обсязі.

Завдяки використанню міжпредметних зв'язків у навчальному процесі вчитель може застосувати комплексний підхід до розвитку вмінь та навичок учнів, з якими він працює. Таким чином міжпредметні зв'язки виконують одразу декілька функцій, серед яких основними є розвиваюча, виховна та детермінуюча [6, с.15]. Основною їхньою метою є поліпшення продуктивності ментальних та психічних процесів школярів. Вчені доводять, що будь-яка психічна діяльність людини пов'язана насамперед із базовими асоціаціями, які будуються в нашому мозку та поєднуються між собою в складніші асоціативні ряди і цілі системи. Можна зробити висновок, що міждисциплінарні асоціації – це один із прикладів вищого рівня розумової діяльності, тому що дозволяють розглядати та аналізувати явища діалектично.

Міжпредметні зв'язки уможливають гармонійний розвиток системного мислення учнів, адже сприймати світ об'єктивно та комплексно стає можливим лише у тому випадку, якщо його складові об'єкти також досліджуються в комплексі, без виокремлення поодиноких елементів [10, с.10]. Реалізація міжпредметних зв'язків штовхає учнів до постійного вдосконалення своїх знань, набуття нових навичок та вмінь, а також прагнення використання отриманого досвіду на практиці. Англійська мова є не лише дисципліною для вивчення, але і засобом спілкування, а також повноцінного сприйняття світу. Саме завдяки вказаним особливостям можливості для застосування міжпредметних зв'язків в рамках вивчення англійської мови як навчальної дисципліни надзвичайно широкі. Іноземні мови здатні актуалізувати уже наявні знання із історії, світової літератури, географії.

Для надання учням комплексних знань з іноземної мови, необхідно створювати у їхній свідомості комплексну картину взаємозв'язків між дійсністю та окремими її елементами [12, с.29]. Досягнути цього можна, якщо давати учням опановувати не лише теоретичну частину мови, але також знайомити їх із відомостями про культуру народу, мова якого вивчається, традиціями, звичаями та способом життя цього народу.

Завдяки використанню міжпредметних зв'язків в рамках вивчення іноземної мови, стає можливим суттєво поліпшити як рівень викладання навчального матеріалу, так і рівень його закріплення учнями, адже вони актуалізують уже наявні з інших предметів знання. Це полегшує процес подальшого використання набутих вмінь та навичок у навчальній та професійній діяльності.

1.2 Інтеграція зарубіжної літератури у процес вивчення англійської мови

Основною метою сучасної освітньої системи є розвиток багатосторонньої та високоосвіченої особистості з чітким та цілісним розумінням глобальної картини світу. Дуже важливо, щоб школярі розуміли глибину взаємозв'язків між об'єктами дійсності та різноманітними поняттями, не членуючи їх на окремі частини. За словами дидактика М. М. Фіцули, всі об'єкти навколишньої дійсності в своїй свідомості людина повинна розміщувати саме в тому порядку та взаємозв'язку, в якому вони представлені насправді [17, с.248]. Дуже небезпечно цей порядок змінювати, адже це призводить до порушення розуміння загальної картини навколишньої дійсності.

Основними цілями засвоєння англійської мови як навчальної дисципліни є формування навичок усного мовлення, читання, письма та аудіювання. Окрім цих основних умінь можна також виділити навички аналізу прочитаного, критичного оцінювання тексту, реферування та перекладу опрацьованих друкованих фрагментів. Всі ці навички відпрацьовуються переважно на основі побутових текстів зі стандартною тематикою, які зазвичай не надають високої мотивації для учнів. Таким чином, найкращою мотивацією для роботи учнів із текстами буде правильних їх підбір із урахування стилю письма, змісту, вікової диференціації і т. д.

При виборі художньої літератури для проведення інтегрованих уроків англійської мови дуже важливо враховувати рівень знань учнів. До основних рекомендацій можна віднести вибір адаптованої літератури та творів із

загальноживаною лексикою, які не перенасичені вузькопрофільними термінами та поняттями. Оптимальним варіантом підбору художніх текстів для опрацювання в рамках шкільних занять буде їх часткова чи повна відповідність загальній темі відповідно до календарного планування. Це допоможе сформувати активний тезаурус учнів, який буде корисним для них та буде використовуватися на подальших заняттях, а не просто перейде у розділ пасивної лексики.

При роботі з художніми текстами важливо розвивати навички учнів у комплексі: починаючи з більш простих завдань, націлених на відпрацювання вимови, письма та пошуку фрагментарної інформації під час комплексного аналізу тексту, потрібно переходити до більш складного рівня – розвитку комунікативних вмінь учнів та здатності критично аналізувати прочитане [13, с.376]. Саме обговорення опрацьованого тексту іноземною мовою найкраще сприяє збагаченню та поліпшенню комунікативних навичок учнів. Мовлення стає більш змістовним та мотивованим.

Серед основних задач, які ставить перед собою вчитель, маючи за мету втілити практику інтеграції уроків англійської мови та світової літератури, такі [15, с.42]:

- поглибити самостійне естетичне та емотивне сприйняття учнями оточуючого середовища через осмислення змісту художнього твору;
- розширити культурний світогляд школярів, знайомлячи їх з різними, іноді діаметрально протилежними, стилями та напрямками у художній літературі;
- розвивати навички учнів працювати з художніми деталями, персонажами та образами.

Можна підсумувати, що використання художніх творів на уроках іноземної мови дає позитивний результат, підвищуючи мотивацію учнів, а також розвиваючи їхні творчі та мисленнєві здібності.

РОЗДІЛ 2

РЕАЛІЗАЦІЯ МІЖПРЕДМЕТНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ У НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

2.1 Підбір тем інтегрованих уроків з урахуванням особливостей навчального плану

Для відповідності навчання у школі державному стандарту Міністерством освіти розробляються та пропонуються стандартні навчальні програми, згідно з якими вчителі реалізують свою викладацьку діяльність. Цей документ суворо визначає місце та вплив тої чи іншої дисципліни на реалізацію системи освіти [27]. До сучасної навчальної програми Міністерство освіти України ставить цілком конкретні вимоги [38]:

- наявність вичерпного та обширного пояснення важливості та призначення навчальної дисципліни в рамках підготовки майбутніх спеціалістів;
- визначення деталізованої структури побудови навчальної діяльності (зміст розділів, основних тем дисципліни, послідовність вивчення тем, а також логічно структурні зв'язки між різними дисциплінами);
- присутність стандартних вимог до мінімального, середнього та високого рівня знань та вмінь учнів, а також об'єктивні критерії оцінювання цих знань;
- урахування самостійної роботи учня, встановлення її обсягу та змісту, що позитивно впливає на поглиблення вмінь та навичок учнів;
- чітке формулювання освітньої, навчальної та розвивальної мети, які втілюються у процесі навчання;
- встановлення та посилення міжпредметних зв'язків з опорою на координацію та поєднання змісту окремих тематичних блоків із різних дисциплін.

В рамках нашого дослідження основне значення має саме необхідність встановлення міжпредметних зв'язків, як основного засобу формування високоосвіченої особистості, яка здатна сприймати світ глобально і не ділити його на вузькі категорії.

Відповідно до навчальної програми Міністерства освіти з іноземної мови для учнів 5-9 класів інтегровані змістові лінії присутні у кожному тематичному блоці занять з іноземної мови. При цьому реалізація змістової лінії не тлумачиться у повному обсязі, наприклад паралель «Іноземна мова – Зарубіжна література» має втілюватися у площині «Громадська відповідальність» та включати обговорення розмаїття літературної спадщини. Що стосується конкретних засобів втілення, вони залежать безпосередньо від вчителя, його поурочного плану та рівня знань і вмінь учнів.

Період проходження педагогічної практики у 9 класі охоплював тематичний блок «Наука та технічний прогрес» [36], в рамках якого один урок мав відводитися на індивідуальне читання.

Вважаємо, що для поліпшення вмінь та навичок учнів аналізувати інформацію, відбирати основні тези, порівнювати факти та явища, а також уміти висловлювати своє ставлення до прочитаного як у письмовому вигляді, так і в формі відкритих дискусій, робота із текстами має бути постійною та різноманітною. Саме тому робота із індивідуальним читанням охопила 4 заняття, але не виходила за рамки навчального плану.

Підтема одного із занять носила назву «Видатні особистості 19-20 століття», в рамках якого учні мали змогу ознайомитися із біографічними фактами із життя письменника, його основними здобутками та досягненнями, що стало прикладом для виконання їхнього домашнього завдання – презентації про Нобелівського лауреата у одній із галузей (наука, техніка, література, сприяння миру і т. д.).

Безпосереднє опрацювання учнями твору “The last inch” by James Aldridge відбувалося вдома в рамках самостійної роботи, яка є обов’язковою та може обиратися учителем). На уроці, що був присвячений безпосередньо індивідуальному читанню учні дискутували за темою та змістом оповідання, використовуючи при цьому активну тематичну лексику як за підручником, так і за тестом для індивідуального читання, адже він містить велику кількість загальногалузевих термінів, пов’язаних із винаходами та технікою. Варто

відзначити, що вибір твору для індивідуального читання був продиктований не тільки відносно науковою спрямованістю, але також фоновими знаннями учнів.

Це оповідання входить до навчальної програми із зарубіжної літератури для 8 класу [34, 35]. Таким чином, учні мають змогу поглянути на вже знайомий їм твір з іншого боку, визначити переваги та недоліки прочитання мовою оригіналу та мовою перекладу. Обрання вже знайомого твору для індивідуального читання також значно зменшує імовірність зниження інтересу учнів до тексту.

Підсумовуючи основні тези, можна зробити висновок, що навчальний план кожної із дисциплін є визначеним та регламентованим Міністерством освіти, але він передбачає лише основні змістові лінії, а не засоби їхнього втілення. Враховуючи можливість відхилення від навчального плану не більше, ніж на 10%, вчитель має самостійно вирішити, яким саме чином втілити міжпредметні зв'язки, не відхиляючись від загальної програми.

2.2 Особливості роботи з художніми творами на уроках англійської мови у середніх класах

На сучасному етапі викладання англійської мови читання виокремлюється як один із найважливіших аспектів її подання в соціокультурному та мовному вимірах. При залученні у навчальний процес художньої літератури школярі мають змогу не лише покращити свій рівень знання лексичної складової, але й познайомитися із реаліями та традиціями країни, мова якої вивчається.

Художня література позитивно сприймається переважною кількістю школярів. Відповідно до Європейського жанрового зрізу Statista 2015 [37] на першому місці серед улюбленою підлітковою літератури знаходяться романи – 38,7% опитаних відповіли таким чином. Далі ідуть журнали – 24,6%, а також – щоденні газети – 20,3%.

Уривки із творів художньої літератури використовуються також для того, щоб створити високу культуру читання. Одним із головних завдань, які ставить перед собою сучасна українська школа, є інформаційна грамотність школярів.

Це зумовлюється різким зростанням кількості інформаційних потоків, з якими доводиться щоденно взаємодіяти людині у повсякденному житті [31]. Завдання вчителя полягає не лише в тому, щоб навчити учня сприймати та розуміти отримувані потоки інформації, але і здійснювати пошук, аналіз, сортування та інтерпретування необхідної інформації. Саме на уроках літератури та мови учень вчиться сортувати інформацію на необхідну та другорядну, а також організувати її в різноманітних формах (таблиці, списки, цитати і т. д.).

Художній текст характеризується рядом ознак, які роблять його зручним інструментом для навчання учнів керувати інформацією [22]:

- передає та зберігає інформацію, направлену автором до читача;
- вводить читача в відносини співтворчості, адже йому необхідно проаналізувати та розтлумачити зміст отримуваної інформації;
- характеризується відносинами діалогічності між автором та читацькою аудиторією.

Якщо вчитель правильно обирає літературу для опрацювання на уроці, він не лише покращує навички говоріння та читання англійською мовою, але також формує художні смаки учнів, з якими працює.

Л. А. Куліченко стверджує, що для учнів 9 класів оптимально обирати твори таких письменників, як Теодор Драйзер, Ернст Хемінгуей, Оскар Уальд чи Джером Клапка Джером [8]. Саме завдяки постійній взаємодії на уроках англійської мови в такому форматі учні вчать аналізувати та узагальнювати отриману інформацію.

Аналіз літератури формує та розвиває наступні вміння серед учнів [25]:

- 1) уміння працювати зі словом, особливо якщо воно є багатозначним. Це сприяє тому, що учень для повного розуміння прочитаного повинен ознайомитися з усім переліком можливих значень та, користуючись контекстом і мовленнєвою ситуацією, виокремити потрібний варіант перекладу;
- 2) вміння розрізняти близькі за значенням синоніми та правильно вживати і перекладати їх в залежності від контексту;
- 3) здатність визначати значення слова, знаючи переклад його антоніму;

4) уміння описати чи пояснити конкретний термін, якщо знайти його прямий відповідник не вдається;

5) уміння розпізнати значення слова за словотвірними елементами.

У випадку із вибором науково-популярної чи публіцистичної літератури для опрацювання на уроках англійської мови, такої ефективності не буде, адже учні повинні мати певний рівень фонових знань, інтерес до теми і т. д.

Учитель при виборі англomовного художнього твору має ставити собі за мету [26]:

- ознайомити учнів із змістовим наповненням художнього твору, з урахуванням автентичності художнього тексту (прочитати поданий фрагмент художнього твору, поділити його на частини, відповідно до змісту, підібрати заголовки до кожної із обраних змістових частин, знайти у кожній із частин речення, яке передає основний зміст, скласти план до опрацьованого уривку);

- навчити школярів висловлювати власне ставлення до зображуваного у літературному творі (охарактеризувати головних героїв твору, довести правильність чи помилковість певних їхніх дій, провести інтерв'ю в групах чи парах з приводу прочитаного);

- розвинути в учнів навички змістового прогнозування подій твору (розіграти в ролях перший/останній епізод твору, змінивши його, написати власне продовження подій, описаних у фрагменті художнього твору);

- навчити учнів обмінюватися думками та вільно висловлювати свої думки щодо прочитаного (написати листа, есе тощо із власним баченням проблематики твору, провести дискусію в класі, піднявши основні проблематичні питання твору).

Робота з художнім текстом потребує від учителя значних зусиль. Потрібно не лише правильно підібрати літературний твір у відповідності до вмінь, інтересів та знань вікової групи, але і правильно структурувати роботу із самим текстом [20]. Простого читання та перекладу художнього фрагменту не достатньо для смислового аналізу та об'єктивної оцінки твору учнями.

Робота повинна бути розділена на етапи (стандартна диференціація від легшого до складнішого), на кожному з яких учень вирішує поставлені завдання. Система роботи із художнім твором підвищує рівень цікавості школярів та навчає їх працювати із текстом аналітично.

2.2.1 Урок позакласного читання як спосіб розвитку творчих здібностей учня

Уроки позакласного читання сприяють знайомству учня з розмовною англійською, а не лише умовно-навчальним варіантом, який подається у підручниках. Школяр отримує змогу висловити власну думку щодо ходу подій книги, надати оцінкову характеристику героям та твору в цілому, що сприяє підвищенню рівня усного мовлення. Позакласне читання розглядається навчальною програмою як додаткове по відношенню до основного підручника та використовується для залучення учнів до реальної розмовної діяльності.

Основною вимогою до позакласного читання на уроках англійської мови є посиленість художнього твору. Текст має бути адаптованим та містити переважно знайомий для школярів лексичний матеріал [23]. При цьому можна обирати приклади як із художньої, так і науково-популярної літератури.

Опрацювання твору може бути розділене одразу на декілька уроків, якщо цього потребує обсяг твору, що розглядається. На уроках іноземної мови також практикується робота учнів з індивідуальним позакласним читанням. В такому разі кожен учень працює з окремою книгою, яка була обрана ним самостійно або з подачі вчителя. Твір для опрацювання обирається з урахуванням індивідуальних інтересів учня з метою надання йому свободи у виборі та максимальної результативності.

Не всі тексти можуть з однаковим успіхом використовуватися на уроках позакласного читання для опрацювання зі школярами. Іноді варто виокремлювати найбільш захоплюючі кульмінаційні частини або ж адаптовані варіанти друкованих матеріалів [24]. Важливо, щоб текст мав захоплюючий сюжет, яскраву фабулу (ядро сюжету) [28]. Це зацікавить школяра з перших

сторінок та спонукатиме його дочитати твір до кінця, зробити власні висновки, підключити критичне мислення. Для позакласного читання краще обирати емоційні варіанти з образним мовленням. Уривки з науково-пізнавальної літератури чи історичні витяги будуть цікаві значно меншому колу аудиторії.

Матеріал повинен бути актуальним. Сучасні школярі можуть не зрозуміти багатьох аспектів із опису життя їхніх однолітків у минулому столітті [19]. Хоча навіть така література може їх зацікавити, якщо матеріал буде подано з правильної точки зору (із акцентом на «вічних» темах: проблемах батьків і дітей, першому кохання, справжній дружбі).

Попередній пункт тісно пов'язаний із тематичною близькістю обраного матеріалу до життєвого досвіду самого читача. Для того, щоб отримати максимальну віддачу з боку читацької аудиторії, треба зацікавити її настільки, щоб читачі співпереживали описані події, ставили себе на місце головних героїв. Наприклад, для учнів 9 класу проблематика «Штормового перевалу» Емілі Джейн Бронте може здатися занадто складною, тоді як оповідання «Пітер Пен» Джеймса Баррі – надто примітивним та дитячим.

Оптимальним варіантом вибору книги для позакласного читання є наявність чітко окресленого зіткнення двох протилежних точок зору. Дискусія дає змогу задіяти у обговоренні всю аудиторію, особливо коли школярі бачать, що вони можуть вільно висловлювати свою думку, навіть якщо вона відрізняється від стандартної.

Не менш важливим аспектом є можливість інваріантного тлумачення ситуації. Коли школярі можуть висловити свою думку щодо власного бачення розвитку тієї чи іншої ситуації в творі, це розвиває не лише їхні комунікативні навички, але і творчі здібності, креативне мислення. Такого ефекту можна досягнути, якщо запропонувати для розгляду уривок того чи іншого твору, який обривається на кульмінаційному моменті. Також це стане додатковим поштовхом прочитати твір повністю, щоб дізнатися фінал історії.

Згідно із рекомендаціями, зазначеними у методичній літературі, оптимальним варіантом стане читання книги, яка складається з декількох розділів, епізодів. Детальне обговорення кожного із них на уроці позакласного

читання, а також аналіз описаних ситуацій в групах, допоможе компенсувати нерозуміння окремих моментів і полегшити подальше опрацювання літературного твору.

Художні та нехудожні твори відрізняються між собою також відмінностями у використанні мовних засобів. У науковій та публіцистичній літературі основну частину складають терміни, як загальнонаукові, так і вузькогалузеві. Говорячи про художню літературу, варто виділити її відносну простоту, адже основний словниковий запас – це загальноповсякденні слова, які використовуються людиною у повсякденному мовленні.

Важливо розуміти, що підбір літератури для позакласного читання за основною темою уроків – це не завжди оптимальний варіант, адже в такому випадку тексти сприймаються переважно як ілюстративна наочність. Це не дає змогу учням читати для власного задоволення, поринути в сюжет і т. д. Проаналізувавши навчальні програми з англійської мови для 9 класу, можна зробити висновок, що на позакласне читання виділяється достатньо обмежена кількість часу, за який вчитель повинен встигнути не лише прочитати з учнями твір, але і проаналізувати його.

Традиційно виокремлюють три головні етапи роботи з текстом для позакласного читання [21]:

1. Дотекстовий – вчитель повинен ознайомити учнів з інформацією про письменника, епоху, коли він жив та творив, основну ідею твору. Це допомагає не лише швидше зацікавити учнів та стимулювати їх перейти до прочитання твору, але і мінімізує труднощі, з якими вони можуть зіткнутися при читанні. Переважна частина непорозумінь пов'язані з незнанням лінгвокраїнознавчого аспекту [9]. Щоб попередити виникнення подібних проблем у подальшому сприйнятті літературного твору, учитель може провести із класом вступну бесіду, яка також буде включати певні питання до аудиторії з метою визначення білих плям у їхніх знаннях історії та культури країни, що вивчається.

2. Текстовий – на цьому етапі основною метою вчителя є комплексна робота з аудиторією. Він повинен контролювати розуміння прочитаного, в деяких випадках поглиблювати його. Також необхідно контролювати

правильність висновків учня, його вміння мислити самостійно, висловлювати критичне ставлення до ситуацій у творі. Учень повинен мати власну позицію, тому абсолютне заперечення та несприйняття його точки зору буде помилковим з боку вчителя. Та це не забороняє вчителю підводити учня до основного умовиводу за допомогою різноманітних підказок чи натяків. Текстовий етап включає також обговорення змісту прочитаного, виконання вправ, які направлені на закріплення лексичного та граматичного матеріалу, які зустрічалися в тексті [15, с.42]. Прикладом можуть бути вправи на пошук у тексті речень з активним вокабуляром уроку, переклад речень з української на англійську та навпаки.

3. Післятекстовий – цей етап необхідний для того, щоб повторити увесь пройдений матеріал та проконтролювати його закріплення учнями. Також на цьому етапі учні обговорюють зміст усієї книги/твору в цілому. Саме цей етап готує учнів до можливості усно або письмово висловлювати свої думки, розвивати монологічне мовлення. Цей етап відрізняється від попереднього головним чином тим, що увага учнів має бути сконцентрована уже не на способі висловлювання, а на його змісті.

Мовленнєва комунікація максимально наближається до природньої, але в той же час носить творчий характер. Якщо на перших етапах висловлювання учнів носять переважно інформативний характер лише з окремими елементами суб'єктивної оцінки, то тепер учні не повинні лише переказувати зміст. Їхнє завдання полягає у комплексному оцінковому аналізі поведінки героїв, визначенні мотивації вчинків, головних ідей твору.

У 9 класі читання виступає як засіб покращення іншомовної компетенції. Тексти для читання виступають також візуалізацією та своєрідною підказкою при навчанні усному мовленню. Можна зробити висновок, що тексти слугують письмовою фіксацією усного мовлення [18]. Як і в попередніх класах, учні продовжують читати як вголос, так і про себе. При цьому читання вголос допомагає покращити вимову та техніку читання водночас.

Підручник з англійської мови для 9 класу, О. Карп'юк. Англійська мова, Нова програма 9 клас [32], як і методичний посібник [33], не передбачають

достатню кількість зразків художніх текстів для розвитку цих навичок на рівні випускників середньої школи. Саме тому було проведено це дослідження задля визначення додаткових можливостей організації уроків позакласного читання у 9 класі.

В якості матеріалу для уроку позакласного читання було обрано оповідання “The last inch” by James Aldridge (Дж. Олдрідж «Останній дюйм») [39] у адаптованому форматі (Додаток А). Глибокий психологізм та тонке почуття гумору, представлені у оповіданні, протягом багатьох десятиліть приваблюють підлітків. Вибір продиктований також тим фактом, що у цьому віці підлітки віддають перевагу емоціям та почуттям.

Робота з текстом була розділена на 4 уроки. На першому уроці школярам була надана інформація про життя та творчість Дж. Олдріджа в рамках підтеми «Видатні особистості 19-20 ст.». На цьому занятті розглядалися основні задачі дотекстового етапу. Усі учні 9 класу отримали текст розповіді, адаптований для середньої школи, а також завдання для самостійного опрацювання (питання до тексту, тест для перевірки розуміння змісту).

Основні слова та словосполучення, які могли стати складними для сприйняття, були виділені жирним шрифтом). Їхня дефініція (значення слова) [30] була також пояснена на першому уроці роботи з текстом для індивідуального читання. Додатково було виконано декілька вправ дотекстового етапу (Додаток Б).

Текстовий етап, який є основним, діти опрацьовували вдома. Протягом тижня учні працювали з текстом, а результати їхньої роботи контролювалися вчителем на уроках з англійської мови шляхом перевірки виконання вправ текстового етапу, які кожен із учнів отримав ще на першому занятті (Додаток В). Протягом двох занять їм відводилося 5-7 хвилин для вирішення індивідуальних складнощів у сприйнятті та розумінні тексту.

Післятекстовий етап було розділено на два заняття. На першому з них учні обговорювали проблематику та мотиви поведінки головних героїв в рамках активної дискусії (Додаток Г), після чого вони отримали в якості домашнього завдання написати твір-роздум на тему «Як поглянути в очі своєму страху?». На

останньому уроці загальної теми було проведено комплексну перевірку вивчених лексичних одиниць, серед яких був також активний вокабуляр оповідання.

Самостійна робота з текстом показала також певні недоліки. Окремі учні відчували труднощі в процесі самостійного опрацювання тексту вдома, що було викликано диференціацією рівня знань. Виходячи з цього можна зробити висновок, що позакласне читання дає позитивний результат у розвитку здібностей усіх учнів, але для мінімізації негативних явищ потрібно підбирати матеріал з урахуванням індивідуальних особливостей кожного школяра.

2.2.2 Інсценізація літературних творів у рамках міжпредметної інтеграції на уроках англійської мови

Задля підвищення зацікавленості учнів у навчальному процесі, а також з метою інтенсифікації уроків англійської мови, бажано підтримувати творчу атмосферу на заняттях. Учні мають відчувати, що урок не пригнічує їх, а розвиває, дає можливість самоствердитися та проявити себе. Одним із оптимальних шляхів вирішення цієї навчальної проблеми може стати використання на уроках англійської мови фрагментів театральних постановок.

Реалізування театралізації може відбуватися як на тематичних уроках, так і в рамках узагальнюючих занять, шкільних вечорів, класних годин чи уроків домашнього читання. Використання інсценувань літературних творів допомагають вивчити, закріпити та розширити вивчену лексику, а також відпрацювати необхідний граматичний матеріал в значно цікавіший та різноманітніший спосіб.

Вчитель має враховувати аспект поступового занурення в новий вид діяльності. Якщо спробувати одразу ж інсценувати значний за розмірами уривок із англійської мови, учні можуть сприйняти таку спробу урізноманітнення навчального процесу досить негативно. Починати творчі постановки можна із інсценувань невеликих віршів, пісень чи діалогів із навчальної чи художньої літератури. Оптимальним способом ознайомлення учнів із театралізацією на

початкових етапах стануть ігри з елементами перевтілення в той чи інший образ. Оптимальними прикладами таких ігор можна назвати наступні:

1. «Чарівний мішок» - це гра, яка передбачає, що учень повинен витягнути із сумки/мішечка картку із зображенням літературного персонажа (людини чи тварини). Завдання учня полягає в тому, щоб прочитати зараніше підготований фрагмент тексту (це також може бути вірш чи пісня), максимально імітуючи манери, поведінку та, за можливості, мовлення його літературного героя.

Гра також може ускладнюватися, якщо вчитель запропонує одразу декільком учням витягнути таблички із іменами їхніх літературних персонажів та надасть їм для інсценізації текст діалогу. Цей вид діяльності поступово можна додатково ускладнити, даючи учням тексти додому для опрацювання та вивчення на пам'ять. Така інсценізація буде максимально наближеною до театралізації уривків із літературних творів.

2. «Пантоміма»/ «Крокодил» - ця гра доволі часто використовується не лише на шкільних уроках, але й на університетських заняттях. Вона носить переважно розважальний характер, адже процес мовлення скорочується лише до кількох слів для вгадування того чи іншого образу, який показує учень біля дошки.

Гру можна ускладнити, націливши її на повторення опрацьованого лексичного і граматичного матеріалу. Для цього завданням учня має бути не пантонімічне зображення образу, а невелика розповідь описового характеру без називання ключового слова. Учні також повинні не просто вгадувати слова, а ставити «міму» розгорнуті питання, які можуть націлити їх на вгадування образу. Наприклад, якщо учень показує літературного героя Гаррі Поттера, питання учнів можуть бути наступними:

1. In which country was the author of this book born?
2. Is this book fictional or scientific?
3. When was this book written?

Однією із основних позитивних характеристик такої роботи є те, що учні вчаться здійснювати не лише взаємоконтроль, але і самоконтроль. Вони з

цікавістю слухають мовлення своїх однокласників, аналізують його та свідомо намагаються контролювати своє мовлення і поведінку.

Коли такі рольові ігри стануть звичними для учнів, можна запропонувати їм інсценізувати уривок із якогось літературного твору, що стане одним із видів міжпредметної інтеграції на уроці англійської мови. Використання твору, який учні вже опрацьовували на уроках зарубіжної літератури, сприятиме кращому розумінню сюжету та головної ідеї тексту та швидшій взаємодії учнів та вчителя.

На одному із уроків англійської мови в рамках використання міжпредметних зв'язків учням 9 класу було запропоновано інсценізувати фрагмент літературного твору В. Шекспіра «Ромео та Джульєтта» [40]. Текст було підібрано з метою формування лексико-граматичних навичок учнів, а також розвитку діалогічного мовлення. Важлива роль відводилася розвитку виразності та емоційності при відтворенні тексту. У загальному роботу із уривком цього літературного твору можна було поділити на декілька етапів:

- ознайомлення із текстом, розподіл ролей, зачитування уривку із урахуванням комунікативних задач (виділення діалогів, їхня драматизація і т. д.);
- виділення незнайомого лексичного та граматичного матеріалу у вибраному уривку та подальше його вивчення і відтреновування з допомогою інших видів ігрових ситуацій та вправ;
- посилення драматизації твору шляхом багаторазового емоційного відтворення учнями, що в свою чергу також покращує слухові та артикуляційні навички);
- робота із оформленням інсценування (виготовлення костюмів, декорацій і т. д.);
- інсценування літературного фрагменту із використанням допоміжного обладнання (костюми, декорації, музичний супровід) в рамках позакласного заходу.

Після проведення театралізованого спектаклю були відзначені позитивні зміни у рівні знань учнів. Лексичний та граматичний матеріал, засвоєний таким чином, було запам'ятовано учнями на переважно достатньому та високому рівні,

що вдалося встановити в результаті проведеної тестової роботи. Таким чином, театральна педагогіка як один із видів міжпредметних зв'язків – це оптимальна технологія для розвитку творчих здібностей учнів та їхньої самореалізації, а також потужний інструмент для вивчення та закріплення лексико-граматичного матеріалу.

ВИСНОВКИ

У бакалаврській роботі розглянуто основні особливості реалізації методу інтегрованого навчання при вивченні іноземних мов учнями загальноосвітніх шкіл, зокрема при використанні міжпредметних зв'язків з англійської мови та зарубіжної літератури. Матеріалом для дослідження слугували напрацювання та доробки, зібрані впродовж апробації практичної частини бакалаврської роботи під час педагогічної практики в 9 класі.

У даному дослідженні увага приділяється проблемі детермінації міжпредметних зв'язків та їхній ролі в процесі поглиблення і уточнення знань, отриманих на основі матеріалу основної дисципліни. Проведено аналіз з метою виявити особливості функціонування різних форм інтегрованого навчання.

Встановлено, що інтегрованим уроком називають такий спосіб організації навчання, за якого учні одночасно отримують комплексні знання з декількох дисциплін (взаємопов'язаних або навіть таких, які належать до різних сфер знань).

Для досягнення головної мети бакалаврської роботи було відібрано та проаналізовано основні напрями втілення інтеграції англійської мови та світової літератури як навчальних дисциплін:

- урок позакласного читання;
- інсценізацію англомовних літературних творів.

Вдалось прийти до деяких теоретично значущих висновків щодо методики роботи з літературними творами на уроках англійської мови. Результати дослідження можуть бути сформульовані наступним чином:

1. Виокремлюється два основних типи предметної інтеграції у залежності від способу синтезу наукових дисциплін: повна та часткова.

2. До основних передумов використання методу міжпредметної інтеграції відносять: дублювання інформації в рамках двох дисциплін, ліміт часу, наданого для опрацювання та вивчення теми, загальнонауковість категорій, які розглядаються, бажання висвітлити тему більш комплексно та глобально.

3. Серед форм проведення інтегрованих уроків виділяють: амальгамований – з опорою на практичний досвід, координований – з фрагментарним баченням проблеми, комбінований – з можливістю глобального висвітлення проблеми, але без використання опори на життєвий досвід.

4. Інтегровані уроки сприяють підвищенню рівня знань учнів за рахунок глобального аналізу питань, що розглядаються, а також за рахунок формування цілісного уявлення світу та глобального мислення. Основна мета інтегрованих уроків – відхід від системи членування знань на окремі дисципліни та надання учням можливості застосовувати отримані знання за межами навчального предмету.

5. В результаті проведеного дослідження нам вдалося втілити основне завдання бакалаврської роботи та розробити ряд практичних вправ та методичних рекомендацій, висвітлених у відповідних підрозділах роботи, стосовно реалізації міжпредметної інтеграції світової літератури у навчання англійської мови.

Перспективи дослідження полягають у можливості подальшого аналізу площини англійськомовних літературних творів та їхнього впливу на поглиблення знань та навичок учнів, але на основі текстів вже публіцистичного чи наукового стилю. Такі тексти містять великий відсоток загальнонаукової та вузькоспеціалізованої термінології, що може стати оптимальною сферою для відточення та закріплення тематичної лексики за умов правильно підібраного адаптованого варіанту тексту з урахуванням рівня знань навчальної групи.

Я, *Великодна Алла Ігорівна*, своїм підписом засвідчую, що моя бакалаврська робота *«Інтегровані уроки: англійська мова та світова література»* виконана з дотриманням усіх вимог до наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань, самостійно та індивідуально. Під час написання роботи я дотримувалась принципів академічної доброчесності та несу відповідальність за порушення загальноприйнятих правил цитування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балабуха К. В. Підготовка майбутніх учителів іноземної мови до навчання старшокласників фразеології: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Балабуха Катерина Володимирівна. – Одеса, 2007. – 199 с.
2. Беляева А. С. Использование внутрипредметных и межпредметных связей для специальных целей при изучении иностранного языка / А. С. Беляева, И. В. Суходольская // Стратегії та методики навчання мовам для спеціальних цілей. – К., 1997. – 243 с.
3. Бех І. Інтеграція як освітня перспектива // Початкова школа. – 2002. – № 5. – С. 5–6.
4. Гончаренко С. У. Зміст освіти і її гуманітаризації // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи / За ред. І. Я Зязюна. – К., 2000. – С. 68–76.
5. Іванчук М. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання // Початкова школа. – 2004. – № 5. – С.10–13.
6. Ільченко В. Р. Інтеграція змісту освіти та сучасні проблеми актуальні для загальноосвітньої школи // Імідж сучасного педагога – 2002. – № 2 (21). – С. 14–17.
7. Колодько Т. М. Формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах : дисертація ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Колодько Тетяна Миколаївна. – К., 2005. – 192 с.
8. Куліченко Л.А. Інтегровані уроки як один із засобів підвищення активності учнів на уроках / Л.А. Куліченко // Таврійський вісник освіти. – 2012. – №1 (37). – С. 250–254.
9. Маримонська Л. А. Прийоми роботи з англomовним художнім текстом в 11 класі загальноосвітнього навчального закладу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodnaosvita/vupysku/14/statti/marimonska.htm>. – (18.04.19).

10. Нікуліна Ф. Інтегральна технологія: основні ідеї та структура // Завуч (Перше вересня). – 2000. - № 23-24. – С.10.
11. Павлова О. Д. Особливості та закономірності формування інтегрованих знань у учнів. / О. Д. Павлова // Інтеграція знань з предметів природничо-математичного циклу: проблеми та шляхи їх вирішення. Збірник матеріалів інтернет-семінару. / Упорядник Замулко О. І. – Черкаси, 2012.
12. Понасенкова С. В. Обдаровані діти: формування та розвиток здібностей (психологічний аспект) / С. В. Понасенкова // Проблеми виховання. - 2003. - №2. - С.21-35.
13. Савченко О. Я. Сучасний урок у початкових класах. – К.: Магістр-S, 1991. – 256 с.
14. Самарук Н. М. Теоретичні аспекти міжпредметності / Н. М. Самарук // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки : зб. наук. пр. – Харків, 2009. – Вип. 14. – С. 178–186.
15. Семещук В. Альтернативні методи використання міжпредметних зв'язків на заняттях / В. Семещук // Освіта. Технікуми. Коледжі. – 2004. – № 1 (7). – С. 40–44.
16. Ткаченко Л. І. Креативність і творчість: сучасний контент / Л. І. Ткаченко // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2014. – № 9–10. – С. 32–35.
17. Фіцула М. М. Педагогіка : [навч. посіб. для студ. вищ. пед. закладів освіти] / М. М. Фіцула. – К. : Академія, 2000. – 544 с.
18. Diane Larsen-Freeman. Language Teaching Methods [Electronic resource] / Diane Larsen-Freeman. – 1990. – Access mode: https://americanenglish.state.gov/files/ae/resource_files/language_teaching_methods_teachers_handbook.pdf. – (20.02.2019).
19. Jianying Miao. Extracurricular Reading of College Students Based on Statistics [Electronic resource] / Jianying Miao. – 2012. – Access mode: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-642-34041-3_25. – (20.02.2019).

20. Maximilian Pfof, Tobias Dörfler and Cordula Artelt. Students' Extracurricular Reading Behavior and the Development of Vocabulary and Reading Comprehension [Electronic resource] / Maximilian Pfof, Tobias Dörfler and Cordula Artelt. – 2013. – Access mode: https://www.uni-bamberg.de/fileadmin/uni/fakultaeten/ppp_lehrstuehle/bildungsforschung/Publikationen/Artelt/Pfof Doerfler Artelt Students Extracurricular.pdf. – (20.02.2019).

21. Mir Abdullah Miri. Integrating Writing Activities in the English Department Literature Courses at an Afghan University [Electronic resource] / Mir Abdullah Miri. – 2016. – Access mode: <https://knowledge.library.iup.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2260&context=etd>. – (28.03.2019).

22. Murat Hişmanoğlu. Teaching English Through Literature [Electronic resource] / Murat Hişmanoğlu. – 2013. – Access mode: <https://www.uni-bamberg.de/fileadmin/uni/fakultaeten/ppplehrstuehle/bildungsforschung/Publikationen/Artelt/Pfof Doerfler Artelt Students Extracurricular.pdf>. – (20.02.2019).

23. Pradeep Kumar Debata. Integrating Language and Literature in English Teaching a Critical Study [Electronic resource] / Pradeep Kumar Debata – 2018. – Access mode: https://www.researchgate.net/publication/280314707_Integrating_Language_and_Literature_in_English_Teaching_A_Critical_Study. – (23.03.2019).

24. Teresa Cremin, Joan Swann. School Librarians as Leaders of Extracurricular Reading Groups [Electronic resource] / Teresa Cremin, Joan Swann – 2018. – Access mode: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-94-6300-899-0_9. – (23.03.2019).

25. Velykodna A. I., Nazarenko O. V. Extracurricular reading as a tool of development of pupils' creative abilities [Electronic resource] / A. I. Velykodna, O. V. Nazarenko – 2019. – Access mode: http://ktpam.kpi.ua/sites/default/files/Zbirka_Lydynda_2019.pdf. – (02.04.2019).

26. Yves Reuter. Taking account of extracurricular literacy practices: problems and stakes [Electronic resource] / Yves Reuter – 2013. – Access mode: <https://journals.openedition.org/reperes/511> (26.02.2019).

СПИСОК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

27. Академічний тлумачний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua>. – (18.04.19).
28. Портал української мови та культури. Словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slovnyk.ua>. – (18.04.19).
29. Словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://test.ulif.org.ua:8000/expl/Entry/index?wordid=1&page=0>. – (18.04.19).
30. Укрліт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrlit.org/slovnyk>. – (18.04.19).

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

31. Інтегровані уроки: від теорії до практики [Електронний ресурс] – 2018. – Режим доступу: <http://osvitanova.com.ua/posts/1776-intehrovani-uroky-vid-teorii-do-praktyky>. – (17.03.2019).
32. Карпюк Олена. Англійська мова [Електронний ресурс] / Олена Карпюк – 2017. – Режим доступу: <https://pidruchnyk.com.ua/948-students-book-english-9-oksana-karpyuk.html>. – (22.03.2019).
33. Карпюк Олена. Методичний посібник для вчителя до підручника "Англійська мова" для 9 класу [Електронний ресурс] / Олена Карпюк – 2017. – Режим доступу: <https://www.libra-terra.com.ua/catalog/metodychni-rekomendatsii-dlia-vchytelia-do-pidruchnyka-anhlijska-mova-dlia-9-klasu/>. – (22.03.2019).
34. Ковбасенко Ю. І., Ковбасенко Л. В. Зарубіжна література 8 клас. [Електронний ресурс] / Ю. І. Ковбасенко, Л. В. Ковбасенко – 2016. – Режим доступу: <https://pidruchnyk.com.ua/868-zarubizhna-8-kovbasenko-nova-programa.html>. – (28.03.2019).
35. Міністерство освіти і науки. Зарубіжна література програма для загальноосвітніх навчальних закладів 5–9 класи [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>. – (10.04.2019).

36. Міністерство освіти і науки. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів 5-9 класи. [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/programi-inozemni-movi-5-9-12.06.2017.pdf>. – (10.04.2019).
37. Підліткова література: український стрибок та європейський стандарт [Електронний ресурс] – 2015. – Режим доступу: <http://litakcent.com/2015/12/01/pidlitkova-literatura-ukrajinskyj-strybok-ta-jevroejskyj-standart/>. – (23.03.2019).
38. Типова освітня програма. [Електронний ресурс] – 2019. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/tipovi-osvitni-programi-dlya-2-11-klasiv>. – (18.04.2019).
39. James Aldridge. The last inch (adapted) [Electronic resource] / James Aldridge. – Access mode: <http://lingualeo.com/ru/jungle/the-last-inch-by-james-aldrIDGE-adapted-186745#/page/1>. – (22.03.2019).
40. Wiliam Shakespeare. Romeo and Juliet (adapted script) [Electronic resource] / James Aldridge. – Access mode: [https://www.academia.edu/13411529/Romeo and Juliet adapted script](https://www.academia.edu/13411529/Romeo_and_Juliet_adapted_script). – (17.04.2019).

ДОДАТОК А

Адаптований текст оповідання “The Last Inch” by James Aldridge

The Last Inch (by James Aldridge, adapted) It wasn't easy for Ben, a pilot of forty-three, to find a flying job. That's why it was a stroke of luck when he was offered a job by the Commercial Television Stock Company. They paid a thousand dollars for every five hundred feet of shark film. Ben used a light plane to get to a little desert island in the Red Sea where the water along the coast was always filled with good-sized sharks. Ben took his ten-year-old son Davy with him. He was a shy quiet boy who had never been particularly loved by his parents. While filming the sharks, Ben was attacked by a huge tiger shark. He was lucky to get out of the water, but his body was a bleeding mess. He couldn't feel his arms or his feet. He had lost a lot of blood and was in and out of consciousness. The boy had to either fly the plane or die from thirst and the hot sun on the island where nobody would ever find them. Only once had Ben shown the boy how to fly a plane. He also explained that it was the last inch above the ground that mattered if the plane was going to crash while landing or not.

What finally awoke Ben was the engine coughing. "Please wake up!" shouted Davy. "What's the matter?" "Push the lever forward," whispered Ben. Davy couldn't have known about the lever and now Ben wasn't able to point to it. But the boy saw the direction of his father's eyes in time and the engine took up again. "What direction do I take?" Davy cried again. "You're not telling me how to get the right direction." "Follow the coast. Keep it on your right. And for God's sake, don't do anything else. It'll be all right, Davy..." Ben could see the sharp profile or Davy's pale face with his dark eyes. The boy had remembered how to level off and. At three thousand feet, on his own, Davy did not think he could ever cry again. He had run out of tears. He had boasted only once in his ten years of life that his father was a pilot. He had remembered everything his father had told him about flying, but he had guessed a lot more that his father had not told him. Now Davy couldn't even look at his father because he was horribly covered in blood. He didn't want his father to die, but he knew that it was now a possibility. People did die. The tears that Davy thought had dried up in him were now in his dark eyes, and he felt them running down his cheeks. Ben felt a sharp pain and opened his eyes. "Davy! What's happened? What are you doing!" he managed to shout. "We are almost there. I can see the buildings of Cairo," Davy said. "But the plane doesn't want to go down." "Cut your engine. ..." "I did, but it doesn't seem to make a difference." "Use the tail lever," Ben said, and the plane put its nose down into a dive. "Cut your engine!"

Ben shouted again. He knew that getting a plane off the ground and flying it was easy but getting it down was another thing. The wind was blowing them back up. They lost air speed now because the nose was up. If the engine stopped at this height in this wind, they'd crash into a thousand pieces... They were approaching the airfield and the dust was like a yellow sea over the land. But then Ben saw the plane. "Look out! You'll hit that plane," Ben yelled. Ben could see a big four-engined plane that was taking off. If it was only taking off and not testing its motors, they'd be all right. Ben closed his eyes and when he, opened them again, the big plane was directly in their path but moving so quickly that they were going to miss it. Now the yellow dust was just below them. "Six inches," Ben cried to Davy painfully. "Six inches, Davy... Wait! Not yet! Not yet...!" he cried. It was when they reached the last inch from the ground that Ben lost his nerve at last. He was trying to shout, "Now! Now! Now!" but fainted again. He hardly felt it when the plane's wheels hit the ground. When the plane's tail finally touched down, Ben knew it was the last inch of it. The plane moved uncontrollably for a while and when at last it stopped dead, he heard only silence and thought that it wasn't time to give in yet.

ДОДАТОК Б

Зразки вправ для роботи з текстом для індивідуального читання на дотекстовому етапі

I. *Do a crossword puzzle with encrypted name and surname of the writer, whose work will be analyzed at the lesson. All words refer to the active vocabulary of the general topic “Science and technology”.*

		1. J	<i>A</i>	<i>R</i>										
	2. <i>L</i>	A	<i>U</i>	<i>N</i>	<i>C</i>	<i>H</i>								
3. <i>R</i>	<i>E</i>	M	<i>O</i>	<i>T</i>	<i>E</i>									
		4. E	<i>X</i>	<i>I</i>	<i>S</i>	<i>T</i>								
		5. S	<i>U</i>	<i>C</i>	<i>C</i>	<i>E</i>	<i>E</i>	<i>D</i>						
		6. <i>R</i>	<i>E</i>	A	<i>S</i>	<i>O</i>	<i>N</i>							
	7. <i>C</i>	<i>E</i>	<i>L</i>	L	<i>/</i>									
				8. D	<i>I</i>	<i>S</i>	<i>E</i>	<i>A</i>	<i>S</i>	<i>E</i>				
9. <i>O</i>	<i>B</i>	<i>S</i>	<i>E</i>	R	<i>V</i>	<i>E</i>								
	10. <i>A</i>	<i>C</i>	<i>H</i>	I	<i>E</i>	<i>V</i>	<i>E</i>							
		11. <i>R</i>	<i>E</i>	D	<i>U</i>	<i>C</i>	<i>E</i>							
	12. <i>D</i>	<i>A</i>	<i>N</i>	G	<i>E</i>	<i>R</i>								
				13. E	<i>X</i>	<i>P</i>	<i>L</i>	<i>O</i>	<i>D</i>	<i>E</i>				

1. Банка.
2. Запускати
3. Віддалений
4. Існувати
5. Досягати успіху
6. Причина
7. Клітина
8. Хвороба
9. Стежити
10. Досягати
11. Знижувати
12. Небезпека
13. Вибухати

II. *Discuss the epigraph of the lesson in groups: “The biggest risk is not taking any risk...” (Mark Zuckerberg).*

III. *Brainstorm: teacher give a line of words and pupils should quickly name their first associations with these words. For example, plane – sky; family – love, etc.*
Given words: book, author, generation gap, sea, risk, pilot, fair, shark, compass, wound, doctor, Africa.

ДОДАТОК В

Зразки вправ для роботи з текстом для індивідуального читання на текстовому етапі

1. *Choose one correct answer for each of the following questions:*

I. What are the names of the main characters of the story?

a) **Ben and Davy**; b) George and Ben; c) Peter and John; d) Davy and Matthew.

II. How old is boy in this story?

a) **7**; b) 10; c) 12; d) 11.

III. What does the father of the boy do in life?

a) he is a manager; b) he is a doctor; c) **he is a pilot**; d) he is a zoologist.

IV. On the coast of which sea does the main story take place?

a) Caribbean; b) **Red**; c) Black; d) Mediterranean.

V. What was the main goal of their trip?

a) diving; b) fishing; c) hunting; d) **taking fotos and videos**.

2. *Connect ending and beginning of the following sentences:*

1. While filming the sharks	A. but he knew that it was now a possibility.
2. The boy had to either fly the plane	B. were now in his dark eyes, and he felt them running down his cheeks.
3. He didn't want his father to die,	C. Ben was attacked by a huge tiger shark.
4. The tears that Davy thought had dried up in him	D. and the dust was like a yellow sea over the land.
5. They lost air speed now	E. but moving so quickly that they were going to miss it.
6. They were approaching the airfield	G. or die from thirst and the hot sun on the island.
7. The big plane was directly in their path	H. because the nose was up.

1. C. 2. G. 3. A. 4. B. 5. H. 6. D. 7. E.

3. *Create a detailed plan to the text.*

4. *Formulate 10 main questions to the text.*

ДОДАТОК Г

Зразки вправ для роботи з текстом для індивідуального читання на післятекстовому етапі

- I. Write the letter to the main character of this story (Ben or Davy), expressing your vision of the generation gap problem.*
- II. Play the climax episode on airplane in roles, making your own dialogues in pairs, according to the content of the story.*
- III. Discussion following questions, dividing into two groups: How would you behave if you were in such situation? Could you fight your fear?*